

FELSEFE DÜNYASI

2008/1 Sayı: 47

YILDA İKİ KEZ YAYIMLANIR

ISSN 1301-0875

Sahibi

Türk Felsefe Derneği Adına
Başkan Prof. Dr. Necati ÖNER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Prof. Dr. Ahmet İNAM

Yazı Kurulu
Prof. Dr. Necati ÖNER
Prof. Dr. Ahmet İNAM
Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ
Doç. Dr. Hüseyin Gazi TOPDEMİR
Doç. Dr. İsmail KÖZ

Felsefe Dünyası Hakemli Bir Dergidir.

Felsefe Dünyası 2004 yılından itibaren PHILOSOPHER'S INDEX ve
TÜBİTAK /ulakbim tarafından dizinlenmektedir.

Yazışma ADRESİ
P.K. 21 Yenışehir / ANKARA
Tel&Fax: 0.312 231 54 40

Fiyatı: 15 YTL (KDV Dahil)

Banka Hesap No:
Vakıfbank Kızılay Şubesi: 00158007288336451

Dizgi ve Baskı
Türkiye Diyanet Vakfı
Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi
OSTİM Örnek Sanayi Sitesi 1. Cad. 358. Sk. No: 11 Y.Mahalle / ANKARA
Tel: 0.312 354 91 31 (Pbx) • Fax: 0.312 354 91 32

NIETZSCHE'DE BİLGİ-YAŞAM İLİŞKİSİ

Ogün ÜREK*

20. yüzyılın başlarında Edmund Husserl, felsefenin tarihsel gelişme çizgisinde gelişen aşamaya ilişkin dikkat çekici bir saptamada bulunur. Ona göre felsefenin tarihsel gelişme çizgisinde bir tıkanıklık baş göstermiştir. Felsefe, insan ve dünya problemleri yerine, gelmiş geçmiş felsefe sistemlerini, yöntem sorunlarını ele alıyor; insanlığın gelecek umutları bakımından o sırada başarıları abartılan doğa bilimlerine öykünüyordu. Felsefe problemler yerine kendi kendisini didikliyor, ya da psikoloji gibi yeni ortaya çıkan disiplinlerinde, doğa bilimlerinin deneysel yöntemlerine öykünüyordu. Bir yandan yanlış bir tarihsellik bilinci olan "tarihsellik", diğer yandan da pragmatizm dalgası her şeyi görecelileştiriyor; böylelikle varlık alanlarının özelliklerini gözden kaçıran soyut yöntem araştırmaları, felsefenin doğa bilimlerine öykünmesine neden oluyordu.¹

Bu tıkanıklığı ve yanlış yönelmeyi ilk kez Husserl "fenomenlere, şeylere dönmeli"² demekle felsefeye yepyeni ve bağımsız bir araştırma alanını "öz alanını" göstererek fenomenolojisiyle aşmaya çalışır. Gerçi Husserl kalkış noktasına sadık kalmaz, fenomenlere bağlı kalacağına, bir idealizme, immanens felsefeye saplanır.³

Husserl fenomenolojisinin ayrıntularına bakıldığında ise Husserl'in gerek bilme edimine, gerekse de bilme edimine karşılık gelen varlığa ilişkin ikili bir ayırım yaptığı görülür. Bilme ediminde refleksiyonlu tavır ile doğal tavır, varlıkta ise burada ve şimdi (*hic et nunc*) olan fenomenlerle öz fenomenlerini ayıran Husserl'in bütün yaptığı bu ayrımlar aslında temeldeki şu ayırma dayanır: İmmanent (içkin)-Transzendent (aşkın).

Bilme edimi söz konusu edinerek "içkin" ve "aşkın" kavramlarına bakıldığında ise, içkinliğin ve aşkınliğin gerek bilme ediminin nasıl gerçekleştiği gerekse de bilgi türlerini ayırma (özellikle felsefi bilgi-bilimsel bilgiyi ayırma) konularında belirleyici bir öneme sahip olduğu görülür. Böyle olmakla birlikte, içkinliğin ve aşkınliğin bilen ile bilme konusu yapılan arasındaki ilişkideki varlıksal yere açıklık getiren kavramlar olarak sunulsa da, insana neyin içkin ya da aşkın olduğu ve bu içkinlik ve aşkınliğin bilme konusunda insana ne sağladığına ilişkin bir açıklık söz konusu değildir. Bu noktada şu söylenebilir: İnsan için içkin olan, insanın yaşadığı şeyler, yaşantıları, kısacası yaşamdır. Gerçi Husserl'e göre de immanent fenomenler öz fenomenler yani "yaşantılar"dır.⁴ Ama Husserl'in bilgi teorisi yaşamla ya da yaşantılarıyla insan arasındaki ilişkiyi kurmada yetersiz kalır. Bunu başaran filozofların başında ise Husserl'den önce yaşamış olan 19. yüzyılın büyük Alman filozofu Nietzsche gelir.

*

"Felsefe tarihinde insan, Nietzsche ile bir düşünürün ana araştırma problemi ve ha-

* Dr. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü

¹ Takiyettin Mengüşoğlu, *Fenomenoloji ve Nicolai Hartmann*, İstanbul 1995, s. 9.

² Edmund Husserl, *Kesin Bilim Olarak Felsefe*, Çeviren: Abdullah Kaygı, Ankara 1997, s. 71.

³ Mengüşoğlu, 1995, s. 31-32.

⁴ Husserl, 1997, s. 36.

reket noktası oluyor; diğer bütün problemler insana göre, yaşayan insana göre, yaşamla doğrudan doğruya olan ilgileri bakımından kavramaya ve değerlendirilmeye çalışılıyor. Bir düşünürün hareket noktası doğrudan doğruya yaşayan insan olunca, o düşünür 'sistemci' bir filozof ya da klasik anlamda bir filozof olmaz".⁵

Felsefe tarihinde kendisinden önce insan üzerine düşünen filozoflarda olduğu gibi Nietzsche'nin insan görüşünü ortaya koyarken sorunu "varlıklar sıralamasında insanın yeri ne olmalıdır" sorunu değil, "yaşam denen bu ana sanat fenomenini kuran insan varlığının, en uygun olmayan koşullarda ve en yavaş şekilde kuran insan varlığının anlaşılması"⁶ sorunudur. Yine bununla birlikte, Nietzsche açısından asıl "büyük ödev ve soru şudur: Bir bütün olarak insan ne için yetiştirilmeli ve eğitilmelidir".⁷ Başka bir ifadeyle sorun, hangi insan tipi daha değerlidir, daha yaşamaya değerdir, daha sağlam bir geleceğe sahiptir diye yetiştirilmesi ve istenmesi gerektiği sorunudur. İnsanlar arasında gördüğü yapı farklılığı nedeniyle Nietzsche insanları eşit görmez.⁸ İnsanları eşit görmemesi nedeniyle de insanları, genel bir insanlık idesine göre değerlendirmez. Çünkü Nietzsche'nin bakış açısında insanlığı bir bütün olarak ele alıp, insanlar arasında fark görmemek, sürüce değerlendirme⁹ yapmaktır. İnsanlık soyut bir kavramdır. En istisnai durumlarda bile insanlık insan için amaç olamaz.¹⁰ Bu nedenle Nietzsche'nin istediği, daha yüksek ve daha güçlü insan tipidir. Ona göre "eğitimin amacı da her zaman için tek tek durumlarda bile ancak daha güçlü insan olabilir".¹¹ Çünkü "eğitilmemiş insan zayıftır, müsriftir, dengesizdir".¹² Onun insanlığa hedef olarak koyduğu şey, alta yer alan sağlıklı, nasibi kıt sürü insanlarının değerlendirme biçiminin bütün kültürü ele geçirmesinin ve çöküşe götürmesinin önlenmesi, bunun için de daha yüksek ve daha güçlü tipteki insanların yetiştirilmesidir.

Nietzsche'ye göre insanlararasıdaki yapı farklılığından kaynaklanan basamaklanmanın "en alt basamaklarında bulunan insanlar, kocaman çoğunluk, sadece hazırlık ve

⁵ Joanna Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, Ankara 1995, s. 1.

⁶ Friedrich Nietzsche, *La volonté de Puissance Tome II*, Çeviren: G.Bianquis, Paris 1938b, s. 376.

⁷ Friedrich Nietzsche, *La volonté de Puissance Tome I*, Çeviren: G.Bianquis, Paris 1938a, s. 227.

⁸ Friedrich Nietzsche, *Ainsi parlait Zarathoustra*, Çeviren: Henri Thomas, Paris 1947, s.118.

⁹ "Burada sürüyü, ya da insanın bir sürü insan olmasını belirleyen şey, bu insanın bir toplumda ve kültürde kötü olarak görülüp görülmemesi değildir. Toplumun ya da kültürün bir insanı iyi ya da kötü insan olarak değerlendirmesi, onu belirli bir ahlâksal değerlendirme biçimine göre değerlendirmesi anlamına gelir. Bu nedenle, Nietzsche sürü insanlarından söz ederken, bu insanları geçerlikte olan ahlâkın değerlendirme biçimine göre, yani iyi ve kötüyü belirleyen değer tablolarına göre belirlememektedir. Sürü insanı, Nietzsche'ye göre, geçerlikte olan ahlâkın iyi ve kötülerine göre değerlendirme yapan insandır. Sürü insanı için değerlerin değerlendirilmesi kendisinden önce yapılmış olduğundan, yani kendi önünde yapılması ve yapılmaması gereken şeyleri belirleyen değer tablosunu hazır bulduğundan, onun tek yapacağı şey bu ahlâksal değerlere kendini uydurmak, buna uymak için kendini yenmektir. Sürünün ahlâksal değerlendirmeleri, ahlâksal iyi ve kötülerini baş-değer yapmak istemesinin ve kendisini buna uydurmaya çalışmasının arkasında, onun zayıf yapısından kaynaklı olarak, güçlü olanlara karşı güç kazanma içgüdüğü bulunur" Bkz. Çetin Türkyılmaz *19. Yüzyılda Geleneğe Başkaldırma: Kierkegaard, Marx ve Nietzsche*, Ankara 2004, s. 85.

¹⁰ Nietzsche, 1938b, s. 281.

¹¹ Nietzsche, *a.g.e.*, s. 281.

¹² Nietzsche, *a.g.e.*, s. 281.

denemedirler; onların bütünlüğünden insanlığın bugüne dek ne kadar ilerlediğini gösteren tam insan, 'değirmen taşı insan' ortaya çıkar".¹³ Tam insan, "değirmen taşı insan" ya da üst-insan da Nietzsche'nin insan görüşünün en önemli kavramı olarak görülebilir. Nietzsche üst-insanı, hiçbir zaman *istenildiği* için değil, mutlu bir rastlantı, bir istisna olarak ortaya çıkmış değerli bir insan tipi olarak görür. Ona göre, üst-insan, yaratıcı insandır, yeni değerler ortaya koyan, "değerleri belirleyen, yüzyılların istemesine yön veren, bununla da en üstün yapılu insanlara yön veren kişi, en üstün insandır".¹⁴ Bu değer koymasıyla yaşama anlam, yeni anlamlar kazandıran insandır. Üst-insan, yaratmalarıyla, yaşama yeni anlamlar katmasıyla ortaya çıktığı kültürün seviyesini yükseltir. Böyle olmakla üst-insan, insanlar arasındaki sıralama düzeninde en üstte yer alan insandır. Bundan dolayı Nietzsche'ye göre: "insanlık" değil, *üst-insan* hedeftir".¹⁵

Yukarıda da belirtildiği gibi Nietzsche'nin insan anlayışının temelinde yaşayan insan vardır. Bu nedenle de Nietzsche'nin felsefesinde "yaşam" temel kavramlardan biri olacaktır. Nietzsche'de yaşam ise bir yandan güçteki çoğalma, gelişim, büyüme, diğer yandan güçteki azalma, gerileme, çöküş ve bozulma olarak görülmektedir. Ona göre yaşam, yaşayan varlığın gücü istemesinin görünümüdür.¹⁶ "Nerede yaşam varsa, orada isteme de vardır; ama bu, yaşamı isteme değil, gücü isteme"¹⁷dir. Başka bir ifadeyle, "yaşamın kendisi, güç istencidir".¹⁸ Bu nedenle nerede canlı bir varlık varsa orada güç istenci de vardır ve yaşayan, canlı varlıkların değerlendirme biçimleri kendilerindeki güçlü olma isteğiyle belirlenir. Bu güç istencinin eksik olduğu, "herhangi bir biçimde güç istencinin zayıfladığı yerde de her defasında fizyolojik bir gerileme, bir *décadence*,¹⁹ "insanlığın ana doğal güdülerinden tamamen sapması"²⁰ söz konusudur.

Bu noktada denebilir ki, Nietzsche'de gücü isteme, insanın baş karakteristiği ve en köklü istemesidir. Çünkü Nietzsche'ye göre, bütün insanların istediği şeylerin temelinde kendilerini güçlü hissetmeleri vardır. Ama o zaman şunu sormak gerekir: İnsan kendini ne zaman güçlü hisseder? İnsan ancak hedef edindiği bir şeyi yapabildiği zaman, istediği şeyi yapabildiği zaman kendini güçlü hisseder. Görüldüğü gibi, burada Nietzsche açısından sorun olan şey, "insanın istemesi değil, bir insanın istediği şeydir".²¹ Çünkü ona göre, gücü isteme, çoğunluğu meydana getiren bir tip insan söz konusu olunca, onun, belli bir değerlendirme tarzını, kendini ayakta tutan değerlendirme tarzını, belli bir morali geçerli kılmayı istemesi; ya da geçerli olunca, kendini koruması için bu morali korumayı istemesi. Başka bir insan tipi söz konusu olunca, gücü isteme, geçerlilikte olan moralde koparak kendi gözleriyle görmeyi istemek. Başka bir insan tipi için de

¹³ Nietzsche, *a.g.e.*, s. 347.

¹⁴ Nietzsche, *a.g.e.*, s. 376.

¹⁵ Nietzsche, *a.g.e.*, s. 350.

¹⁶ Nietzsche, 1938a, s. 208.

¹⁷ Nietzsche, 1947, s. 136.

¹⁸ Nietzsche, 1938a, s. 242.

¹⁹ Friedrich Nietzsche, *L'Antéchrist*, Çeviren: Eric Blondel, Paris 1996, s. 60.

²⁰ Nietzsche, 1938b, s. 157.

²¹ Kuçuradi, 1995, s. 23.

güç, geleceğe, insanın geleceğine yön verebilmektir.²²

Nietzsche'nin felsefesinde yaşam, gücü isteme, varolma, varlık ve oluş kavramları doğrudan birbiriyle bağlantılı kavramlardır. Nietzsche'ye göre, varlık, sonsuz bir akış, sürekli bir oluşturma. Bu oluşun da bir hedefi, bir amacı yoktur. Bu hedefsiz oluşla ilgili söylenecek tek şey, oluşun, akışın sonsuz bir biçimde olduğu, bu sonsuzlukta olanın tekrar tekrar ortaya çıktığıdır. "Dünya olmakta olan geçip giden bir şeydir ama olmaya hiç başlamamış ve geçip gitmesi hiç son bulmamıştır".²³ Dünya, başlangıcı ve sonu olmayan güçlerin birikimidir. Bu, Nietzsche'nin "sonsuz dönüş" düşüncesidir. Bu sonsuz dönüşte "her şey oluşur ve tekrar geri döner, kaçmak olanaklı değildir".²⁴ Bu düşünceyi Nietzsche, *Zerdüşt Böyle Diyordu* adlı kitabında şöyle dile getirir:

"Her şey gider, her şey geri gelir; sonsuzca döner varlığın çarkı. Her şey ölür, her şey çiçeklenir yeniden; sonsuzca sürüp gider varlığın yılı"

"Her şey parçalanır, her şey birleşir yeniden; sonsuzca kurar kendini yeniden varlığın evi. Her şey ayrılır, her şey selamlaşır yeniden; sonsuzca bağlı kalır kendine varlığın halkası"

"Her an yeniden başlar varlık; her 'Bura'nın etrafında 'Ora'nın küresi döner. Orta her yerdir. Eğridir sonsuzluğun yolu".²⁵

Hedefsiz bir akış ve oluş olarak düşünülen varlığın oluş biçimi, sonsuz dönüş, olanın sonsuzca tekrarlanmasıdır. Nietzsche'ye göre, oluş biçimi sonsuz dönüş olan varlığın insan açısından en iyi tanınan biçimi yaşamdır. Yaşam ise güç biriktirme istencidir.²⁶ Bu sonsuz dönüşte tekrarlanan şeyler, yaşamın özünde olan şeylerdir. Yaşam acıdır, sevinçtir, mutluluktur, yılgnlıktır, güç toplama isteğidir, güçlenmedir, güçten düşmedir, *décadence*'tir. Yaşanılanların sürekli tekrarlandığı yaşamda varolma ise, kendini güçlü kılmaktır. Bunun nedeni, "yaşamın bir güç istenci olması"²⁷ dir.

Nietzsche'de yaşamın bir güç istenci olması, yaşayanların gücü isteme biçimlerine göre yaşamı değerlendirdikleri anlamına gelir. Çünkü ona göre "yaşam bizi değerler koymaya zorlar, değerler koyduğumuzda da, bizimle değer kazanır".²⁸ Yaşamın bizi değerler koymaya zorlaması, gücü istemenin bir görünümü olarak yapılan her değerlendirmenin yaşama ilişkin bir değerlendirme olacağını gösterir. Nietzsche'de yaşama ilişkin yapılan, gücü isteme biçimine göre yapılan her değerlendirmenin *değerini* belirleyen şey de, bu değerlendirmenin yaşamın özünde yer alan gücü artıran bir değerlendirme mi, yoksa yaşamı gerileten bir değerlendirme olup olmadığıyla ilgilidir.²⁹

Bu açıdan Nietzsche'nin hakikat anlayışı temelinde ortaya koyduğu bilgi anlayışına bakıldığında, Nietzsche'nin bilgi anlayışının onun varlığı, bir oluş, sonsuz bir akış,

²² Kuçuradi, *a.g.e.*, s. 23-24.

²³ Nietzsche, 1938a, s. 298.

²⁴ Nietzsche, 1938b, s. 286.

²⁵ Nietzsche, 1947, s. 251-252.

²⁶ Nietzsche, 1938a, s. 212.

²⁷ Nietzsche, 1938b, s. 13.

²⁸ Friedrich Nietzsche, *Crépuscule des Idoles*, Çeviren: Jean-Claude Hémerly, Paris 2002, s. 35-36.

²⁹ Türkyılmaz, 2004, s. 64.

sonsuz bir dönüş olarak görmesiyle doğrudan bağlantılıdır. Nietzsche'nin bilgi anlayışına göre, kendinde hakikat, kendinde varlık, kendinde şey yoktur.³⁰ Hakikat ve varlık perspektifli bir gerçekliğe sahiptir ve belli bir çokluğu gerektirirler.³¹ "Bir olay, bir eser, her çağ ve her yeni tür insan için yeni şeyler konuşur. Tarih hep yeni hakikatler dile getirir".³² Hakikat ise "yeni bir şey söyleninceye kadar bir kabuldür"³³; aranıp bulunacak bir şey değil yaratılacak bir şeydir, "bir sürece ad koymadır".³⁴ "Hakikat, algılanan şeylerin çeşitliliğine hakim olmayı istemek –fenomenleri belli kategorilere sıralamak"³⁵; yani oluş halinde olanı bilgi haline getirmektir. Bu açıdan bilgi sözünün taşıdığı anlam kadar dünya bilinebilir. Dünya, gizli bir anlama sahip değildir; onun sayısız anlamı vardır. Dünya çok çeşitli biçimde yorumlanabilir.³⁶ Oluş halinde olan her şey, çeşitli perspektiflerden ve olayları yorumlayanın gücü istemesinin biçimine göre yorumlanır. Ama Nietzsche'ye göre, bu yapılan yorumlar, varlığı, oluşu, sonsuz dönüş olan yaşamı bütününde doğru bir şekilde kavrayamaz; çünkü bu yöndeki her kavrama çabası, akış halinde olan şeyi bir noktada durdurmak zorundadır. Bu durduruşla da, bireysel ve gerçek olanı gözden kaçırılır. Bu nedenle Nietzsche'de "hakikat, belli bir canlı türünün onsuz yaşayamayacağı bir çeşit yanılıdır".³⁷

Görüldüğü gibi, Nietzsche'de hakikat, kendinde bir yanılıyı da taşımaktadır. Ama Nietzsche bu düşünceleriyle, bilginin olanağını da ortadan kaldırmamaktadır. Ona göre, bilgi, kendinde şeyin, kendinde varlığın bilgisi değil ya da varolanın upuygun bilgisi anlamında doğruluk değil, varolanın saptanması, ona anlam verilmesi, bir hedef koyarak ve belli olayları bu hedefe göre biçimlendirerek yapılabildiği şeylerin yorumlanmasıdır.³⁸ Bu düşünce Nietzsche'nin perspektifli bakış düşüncesidir. Perspektifli bakışla, kendinde hakikate ulaşamaz, çünkü böyle bir hakikat yoktur. Var olanı, varlığı, oluşu böyle bir kendinde hakikat tasarımıyla görmek, bu varlığın, oluşun, varolanın yapısına aykırı düşmek anlamına gelir. Filozofların oluşu kendi hakikat tasarımlarıyla açıkladıklarını sanmaları, bu oluşun büyüklüğü karşısında onların küçüklüğünü gösterir. Buna paralel bir ifadeyle Nietzsche şunu söyler: "Dünya bizim sandığımızdan çok daha değerli olabilirdi; oysa ideallerimizin çocukça olduğunu ve bu dünyaya en yüksek anlamını verdiğimiz insan varlığımıza hiçbir zaman en ufak bir değer bile katmadığımızı görmemiz gerekir".³⁹

Bütün bunların ışığında, Nietzsche'ye göre "bilmek kendinle bir şey arasında bağ kurmak demektir: kendimizi bir şeyle bağlanmış duymak ve aynı şekilde bizim o şeyi bağlamamız demektir. Bilmek, bir saptama, bir işaretleme, bağların farkına varmaktır.

³⁰ Nietzsche, 1938a, s. 102.

³¹ Nietzsche, *a.g.e.*, s. 100.

³² Nietzsche, *a.g.e.*, s. 240.

³³ Nietzsche, *a.g.e.*, s. 291.

³⁴ Nietzsche, *a.g.e.*, s. 287.

³⁵ Nietzsche, *a.g.e.*, s. 78.

³⁶ Nietzsche, *a.g.e.*, s. 239.

³⁷ Nietzsche, *a.g.e.*, s. 292.

³⁸ Nietzsche, 1938b, s. 259.

³⁹ Nietzsche, *a.g.e.*, s. 125-126.

Özlerin, kendinde şeylerin, bir temellendirilmesi değildir".⁴⁰ "Bilgi olarak adlandırılabilir her şey, sayılabilen, tartılabilen, ölçülebilir şeylerle, niceliklerle ilgilidir: oysa bütün değer duygularımız, yani bizim olan duymalar, doğrudan doğruya niteliklerle ilgilidir; yani bizim hakikatlerimizle, yalnız bize ait perspektifli hakikatlerle, sonuna kadar bilinmesi söz konusu olmayan hakikatlerle ilgilidir".⁴¹ Nietzsche başka bir yerde bu düşüncesini şöyle de dile getirir: "Bilgimiz nicelikleri belirleme yoluyla kendini sınırlar. Ama bu nicelik farklılıklarını nitelikler olarak duymayı engelleyemeyiz. Nitelik ise kendinde bir şey değil, bizim için perspektifli bir hakikattir".⁴²

Bu noktada, Nietzsche'nin perspektifli hakikat anlayışına ilişkin olarak şu değerlendirmeye yapılabilir: "Nietzsche'nin bu perspektivizmi, 'kendi başına varlığı kabul edenlere' karşıdır. İnsanın realitesini anlamlandırma ve değerlendirmedeki sınırlılık, 'belli bir açı'nın kaçınılmazlığı, perspektifli bakışın kaçınılmazlığı, 'bilgi ile hatanın iç içe oluşu'dur dile getirmek istenen. İnsan problemlerinin hep yeniden ele alınabileceği, her ele alınışta da yeni doğru bir şeyin kavranabileceği demektir bu. İnsan problemlerinde adımlar atılır; her düşünür bir problemde bir yere kadar görebilir ve yürüyebilir, başka bir düşünür de başka bir yere kadar. Her insan problemde, gören bir düşünür öze ait şeyler yakalayabilir; ama o problemi çözmek; sonuna kadar çözmek diye bir şey yoktur. Bu perspektiflilik, insan realitesinin yapısıyla ilgili, hiçbir zaman upatıp niceliklere çevrilemeyen, sonuna kadar hesap edilemeyen insan problemleriyle ilgili perspektifliliktir".⁴³

Nietzsche'ye göre insan realitesinin bilgisi söz konusu olunca, bu bilginin perspektifli bir bilgi olmasından kaçınılamaz. Bilgi "yorumlama, anlam ile doldurmadır, açıklama değildir".⁴⁴ Geçmişte anlaşılmasız olmuş bir yorumlama üstüne, şimdide yapılan bir yorumlama üstüne yeni bir yorumlamadır. Başka bir ifadeyle "bilgi, daha önce 'bilinen' ve tecrübesi edinilmiş şeylerin imgelerinin yardımıyla yeni bir şey söylemektir".⁴⁵ Böyle olunca da insan realitesinin bu perspektifli değerlendirmesi, trajik değerlendirmesi şöyle olur: "Artık kesinliğin sevinci değil, kesinsizliğin sevinci; artık neden-etki değil, sürekli yaratıcılık; artık ayakta kalmayı isteme değil, gücü isteme; artık 'her şey özneliktir' diyen alçakgönüllü deyim değil, 'her şey bizim eserimizdir' deyişimiyle övünelim".⁴⁶

Sonuç olarak, Nietzsche'de birbiriyle ilişkisinde birbirini tamamlayan üç çeşit bilgi ayrılabilir: "Hakikat olan ile hakikat olmayamı ayırıp saptamak, genel olarak belli olayları saptamak (bilimsel bilgi); bu, felsefeyi felsefe yapan yaratıcı koymadan, kurmadan, biçim vermeden, temelce farklıdır. Bir de bunların anlamdan yoksun olduğunu kabul ettiğimize göre şu iş kalıyor geriye: bir anlam ile doldurma (sanatın, dinlerin ve ahlâkın

⁴⁰ Nietzsche, 1938a, s. 92.

⁴¹ Nietzsche, *a.g.e.*, s. 230.

⁴² Nietzsche, *a.g.e.*, s. 302-303.

⁴³ Kuçuradi, 1995, s. 116

⁴⁴ Nietzsche, 1938a, s. 99.

⁴⁵ Nietzsche, *a.g.e.*, s. 287.

⁴⁶ Nietzsche, 1938b, s. 286.

bilgisi). Daha yüksek basamak, kavramlara sadece yeni bir biçim vermek değil, yapıları yorumlamak, yani bir hedef koyarak ve belli olayları ona göre biçimlendirmektir (felsefi bilgi)⁴⁷

Böylelikle görülmektedir ki, Nietzsche'nin felsefesinde "yaşam", "gücü isteme" ve "bilgi" kavramları arasında doğrudan ilişki söz konusudur. Yaşayan insanı felsefesinin merkezine koyan Nietzsche'de sonsuz bir dönüş, sürekli bir oluş olan varlığın insan açısından en iyi tanınan biçimi olan yaşam, bir yandan güçteki azalma diğer yandan ise güçteki çoğalma olarak kendini gösterir. Yaşam gücü istemedir. Başka bir ifadeyle, yaşamda yaşayanlar ayakta kalmak, var olmak için yaşama hedefler koyup bu hedeflere ulaşmaya çabalayarak güçlü olmayı isterler. Bu, perspektifli bir hakikat olan yaşama ilişkin yapılan bir yorumlama olmamanın ötesine geçemez. "Her yorumlama (ise) gücü istemenin bir biçimidir. Bu biçim de ancak bir süreç ve oluş olarak varolabilir"⁴⁸

Nietzsche, yaşam ile gücü isteme kavramları arasında kurduğu ilişkiyi bilgi anlayışı çerçevesinde bilgi kavramıyla, özellikle de gücü isteme ile bilgi kavramları arasında da kurar. *Gücü İsteme* başlıklı eserinde Nietzsche şunu soracaktır: "Bilgi nasıl olanaklıdır?" Ona göre bilgiyi olanaklı kılan tek şey gücü istemedir.⁴⁹ Çünkü "ancak bilme olanağına sahip olduğumuz şeyi isteyebiliriz"⁵⁰ Bilgi, gücün bir aracı olarak çalışır ve bu nedenle güç arttıkça bilgi de artar. Paralel bir ifadeyle bilme gücü, gücü istemenin artması oranında artar.⁵¹ Çünkü Nietzsche'de hakikate ulaşma isteği, gücü istemenin bir aracı⁵² ve onun hizmetindedir.⁵³ Hakikate ulaşma isteği ise özünde bir yorumlama sürecidir.⁵⁴

*

Felsefe tarihinde filozofların bilginin olanağına ilişkin ortaya koyduğu görüşlere bakıldığında, bu görüşler üç başlık altında toplanabilir. Bir yandan, kesin bilginin olanağını kabul eden Platon, Descartes, Kant gibi felsefe tarihinin pekçok büyük filozofunun bilgi anlayışlarının oluşturduğu bir kesim söz konusuysen, diğer yandan sofistler gibi kesin bilginin olanağını reddeden filozofların oluşturduğu bilgi anlayışları söz konusudur. Son olarak da bu iki uç anlayış arasında kesin bilginin olanaklılığını reddetmekle birlikte, bilgiyi olanaklı gören 20. yüzyıl filozofu Popper⁵⁵ ve Nietzsche gibi filozofların

⁴⁷ Nietzsche, *a.g.e.*, s. 259.

⁴⁸ Nietzsche, 1938a, s. 10.

⁴⁹ Nietzsche, *a.g.e.*, s. 251.

⁵⁰ Nietzsche, *a.g.e.*, s. 261.

⁵¹ Nietzsche, *a.g.e.*, s. 236.

⁵² Nietzsche, *a.g.e.*, s. 328.

⁵³ Nietzsche, 1938b, s. 184.

⁵⁴ Nietzsche, *a.g.e.*, s. 11.

⁵⁵ Nietzsche ile Popper'in felsefeleri arasında amaç ve kabuller bakımından büyük farklılıklar olmakla birlikte, bütünüyle olmasa bile bilgi anlayışları bakımından kimi paralellikler bulunmaktadır. Örneğin Popper " Bilgi ve Gerçeğin Biçimlenmesi: Daha İyi Bir Dünya Anlayışı" başlıklı yazısında, bilginin hiçbir zaman kesinliğin arayışı olmadığını, bilginin varsayımsal bilgi olduğunu, insan bilgisinin içinde hatayı, yanlışlığı da barındırdığını, böyle olmakla birlikte kendisinin relativist olmadığını söylemesiyle (Bkz. Karl Popper, *Daha İyi Bir Dünya Arayışı*, Çeviren: İlkur Aka, İstanbul 2001, s.14-15) Nietzsche'nin kendi bilgi anlayışında

oluşturduğu bilgi anlayışları söz konusudur.

Bu noktada, kesin bilginin olanağını reddetmekle birlikte, bilmeyi olanaklı gören Nietzsche'nin bilgi anlayışına ilişkin olarak şu değerlendirmeler yapılabilir: Nietzsche özellikle "yaşam", "gücü isteme" ve "bilgi" kavramları aracılığıyla ortaya koyduğu bilgi anlayışıyla, bilgiyle yaşam bağı kurarak bilgiyi yaşama bağlamış, bilgiyi bilginler zümresinin ya da filozofların tekelinden kurtararak insan olan her tekin bir varlık şartı haline getirmiştir. Onda bilgi bu anlamda, Platon'da olduğu gibi ulaşılabilecek bir hedef değil, insanın bir varlık şartıdır. İnsanın yaşamına, etkinliğine yön veren, ona bir şeyler katan, hep ilerleyen, değişen, gelişen bir şeydir. Nietzsche açısından bilgi bunu yaptığı ölçüde değer kazanır. Bu nedenle o, *Zamana Aykırı Düşünceler* başlıklı yazısının Önsöz'üne Goethe'nin şu sözleriyle başlar: "Nasıl olursa olsun, etkinliğimi arttırmadan ya da onu doğrudan doğruya canlandırmadan, sadece bilgi veren her şeyden tiksindiririm."

Nietzsche'nin bilgi anlayışının özgünlüğünü belirleyen diğer bir özellik de onun varlık anlayışında temelini bulur. Nietzsche'ye göre kişi bilgi aracılığıyla bir çeşit görmeye sahip olur. Bu, sonsuz dönüşü, sonsuz boşunluğu görmez. Başka bir ifadeyle bu, bir bütün olarak dünyanın bir oluş halinde olduğunu, bu oluşun ise hedefsiz bir oluş olduğunu görmez. Bu noktada Nietzsche'ye göre sorulacak soru "sonsuz dönüşü, sonsuz boşunluğu görmenin sonuçları ne olabilir?"⁵⁶ sorusudur. Ona göre işte buraya gelen kişinin gücü ölçülür. Onun için bu düşünce "eğitici ve seçici", eleyici bir düşüncedir. Kişi burada karar vermek zorundadır: yıkılmaya ya da katlanmağa. Bu büyük kopma ya da yer sarsıntısı kişiyi ya insan varlığının bu sonsuz dönüşte dayanacak bir şeyi olmadığına inanarak değer, anlam ve istenecek bir şeyin varlığını kesin olarak inkâr ederek nihilist olur; ya da değerleri, değerini yitirmiş değerleri yeniden değerlendirerek bir Sisiphos gibi her şeye rağmen yaşamaya karar verir. Nietzsche'ye göre "felsefe işçilerini" halis filozoflardan ayıran fark da bu noktada belirginleşir. Halis filozof, olan bitenin kaçınılmazlığını gören, onu seven, onun hep böyle olmasını isteyen hayata meydan okuyan kişidir. Halis filozof ya da "trajik insan en keskin acıya bile 'evet' diyen, bunu yapabilecek kadar güçlü, dolu, tanrılaştıran insandır"⁵⁷

Sonuç olarak, 20. yüzyılın başlarında Husserl'in felsefi bilginin tarihsel gelişme çizgisindeki tikanıklığa ilişkin yaptığı dikkat çekici saptama, felsefi bilgi merkezinde bilginin nesnesinden, olgusal bağlamından, yaşamdan kopuşuna işaret etmektedir. Bu önemli saptamanın içinde bulunduğu tarihsel andaki değeri de 20.yüzyılın ikinci yarısında J.F. Lyotard'ın "Postmodern Durum" başlıklı yazısında "en yüksek derecede gelişmiş toplumlarda bilginin durumuna" bakarken ortaya koyduklarıyla bir kez daha açık bir şekilde kendini göstermektedir. Lyotard'ın yaptığı bu saptamaya göre, postendüstriyel ve postmodern çağda "bilgi satılmak amacıyla üretiliyor ve satılmak amacıyla üretilecek, yeni bir üretimde değerlendirilmek amacıyla tüketiliyor ve tüketile-

dile getirdiklerini çağırıştır. Ama böyle olmakla birlikte iki bilgi anlayışı arasında önemli bir farklılık söz konusudur. Popper bilgi derken yalnızca doğabilimsel bilgiyi hesaba katarken Nietzsche'de söz konusu olan, hangi tür bilgi olursa olsun bütünlüğünde bilgidir.

⁵⁶ Nietzsche, 1938b, s. 13.

⁵⁷ Nietzsche, *a.g.e.*, s. 345.

cektir. Her iki durumda da amaç değiş-tokuştur. Bilgi kendinde bir amaç olmaktan uzaklaşmakta, 'kullanım-değerini' kaybetmektedir⁵⁸ ...bilgisayarlaştırılmış çağda bilgi sorunu artık daha çok bir hükmetme sorunudur".⁵⁹

Son olarak, görüldüğü gibi, daha 19.yüzyılda Nietzsche, "yaşam", "gücü isteme" ve "bilgi" kavramları arasında doğrudan kurmuş olduğu bağlantıyla, bilgiyi, Lyotard'ın bilginin günümüzdeki durumuna ilişkin yaptığı saptamada olduğu gibi nesnesinden kopmuş, insana aşkın salt ansiklopedik bir bilgi olmaktan kurtarmış, bilgiyi insanın bir varlık şartı haline getirerek bilgiyi yaşama katmış ve bu katılmayla insanı değiştiren, dönüştüren insana içkin bir fenomen haline getirmiştir.

RESUME

LA RELATION ENTRE LA CONNAISSANCE ET LA VIE CHEZ NIETZSCHE

Cette article vise à démontrer que la connaissance est, chez Nietzsche, une condition de l'être de l'homme à partir de la relation des concepts comme "la vie", "la volonté de puissance" et "la connaissance". D'autre part, cette détermination étant en relation avec la conception de la connaissance de Nietzsche est d'importance pour s'apercevoir de la condition actuelle de la connaissance.

Les mots clé: Nietzsche, l'homme, la vie, la volonté de puissance, la connaissance

KAYNAKLAR

- Husserl, E. (1997) *Kesin Bilim Olarak Felsefe*, Çev: Abdullah Kayı Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu
- Kuçuradi, İ. (1994) *Nietzsche ve İnsan*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu
- Lyotard, J.F. (1979) *La condition postmoderne*, Paris: Les Editions de Minuit
- Mengüşoğlu, T. (1995) Husserl'in Kesin Bir Bilim Olarak Felsefe metninin Türkçe çevirisine Tomris Mengüşoğlu Tarafından Önsöz olarak alınan
- Fenomenoloji ve Nicolai Hartmann* başlıklı yazı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Nietzsche, F. (1938a) *La volonté de Puissance Tome I*, Çev: G. Bianquis, Paris: Gallimard (1938b) *La volonté de Puissance Tome II*, Çev: G. Bianquis, Paris: Gallimard
- Nietzsche, F. (1947) *Ainsi parlait Zarathoustra*, Çev: Henri Thomas, Paris: Gallimard
- Nietzsche, F. (1996) *L'Antéchrist*, çev: Eric Blondel, Paris: GF Flammarion
- Nietzsche, F. (2002) *Crépuscule des Idoles*, Çev: Jean-Claude Hémerly Paris: Gallimard
- Popper, K.R. (2001) *Daha İyi Bir Dünya Arayışı*, Çev: İlknur Aka, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Türkyılmaz, Ç. (2004) *19. Yüzyılda Geleneğe Başkaldırma: Kierkegaard, Marx ve Nietzsche*, Ankara: Yayınlanmamış Doktora Tezi

⁵⁸ Jean-François Lyotard, *La condition postmoderne*, Paris 1979, s. 14.

⁵⁹ Lyotard, a.g.e., s. 20.